

Přeshraniční spolupráce v trilaterálních euroregionech Nisa a Šumava z perspektivy starostů a starostek

LUDEK FRÁNĚ¹, DANIEL KNÝ², KAREL B. MÜLLER², KAMIL FLEISSNER²

¹ Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, Česko (Charles University, Faculty of Science, Department of Social Geography and Regional Development, Prague, Czechia); e-mail: frane@natur.cuni.cz

² Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, katedra politologie, Praha, Česko (University of Economics, Faculty of International Relations, Department of Political Science, Prague, Czechia); e-mail: daniel.kny@vse.cz, karel.muller@vse.cz, kamil.fleissner@vse.cz

ABSTRACT **Cross-border cooperation in the triangle Euroregions Nisa and Šumava from the perspective of mayors and mayoresses** – The aim of the research article is to present opinions of mayors and mayoress from Euroregions Neisse/Nisa/Nysa and Šumava / Bayerischer Wald-Unterer Inn / Mühlviertel, who are important local agents of cross-border cooperation. We want to determine whether and to what extent a positive perception of borders and cross-border cooperation, as well as a positive experience with cross-border activities, contribute to the process of horizontal (active border) Europeanization and development of complementary and inclusive collective identities. We collected responses to our questionnaire from 79 mayors. Collected data were described statistically, but also analyzed with the use of crosstabulation and cluster analysis. Four specific clusters of mayors were identified in relation to the transformation of their identity and their attachment to the EU. Such transformation represents an idiosyncratic reflexive outcome of their experience with and their perception of cross-border cooperation.

KEY WORDS cross-border cooperation – Euroregion – active border – Europeanisation – collective identity

FRÁNĚ, L., KNÝ, D., MÜLLER, K. B., FLEISSNER, K. (2020): Přeshraniční spolupráce v trilaterálních euroregionech Nisa a Šumava z perspektivy starostů a starostek. *Geografie*, 125, 2, 243–269. <https://doi.org/10.37040/geografie2020125020243>

Do redakce došlo v květnu 2019, přijato do tisku v lednu 2020.

1. Úvod

Přeshraniční spolupráce se etablovala jako jeden z nejdůležitějších nástrojů, ale současně i projevů evropské integrace. Zároveň se problematika stala častým tématem výzkumů v geografii i v diskursu jiných vědeckých disciplín, které k přeshraniční spolupráci přistupovaly z různých pozic, např. z hlediska přínosu pro rozvoj pohraničí a vlivu hranice na obyvatelstvo (Jeřábek, ed. 2001; Jeřábek, Dokoupil, Havlíček a kol. 2004; Havlíček, Jeřábek, Dokoupil a kol. 2018; Novotný 2009; Dokoupil, Kopp a kol. 2011; Dokoupil a kol. 2012; Perkmann 2003; Anderson, O'Dowd, Wilson 2003; Bufon, Minghi, Paasi 2014), nebo specificky z hlediska vlivu na utváření (regionálních) identit v pohraničí (Zich 2003, 2007; Houžvička, Novotný, eds. 2007; Borland, Day, Sowa 2002).

Přeshraniční spolupráce se odehrává na různých úrovních, v různých teritoriálních rámcích a za účasti různých aktérů (Chilla a kol. 2018). V prvé řadě však přeshraniční spolupráce, komunikace a integrace představují občanské aktivity napříč různými politicko-administrativními jednotkami. Takové formy občanské participace jsou často institucionalizovány na různých stupních a úrovních. To vede k formování trvalejších struktur, které mohou v důsledku posilovat schopnost aktivovat integrační procesy mezi příhraničními regiony a hypoteticky tak přispívat k formování přeshraničních společenství a identit (viz Zich 2007). K těmto strukturám patří též euroregiony, které představují jednu z nejpokročilejších, nejtrvalejších a nejvíce institucionalizovaných přeshraničních struktur, které mohou přispívat k (horizontální) evropeizaci veřejné sféry (Zich 2007). Význam a možnosti euroregionů v aktivní podpoře přeshraniční spolupráce však velmi závisí jednak na typu příhraničního regionu (Dokoupil 2004) a také na přístupu a aktivitě místních aktérů. Právě lokální elity (politické, ekonomické i občanské) a jejich ochota podílet se na přeshraničních aktivitách jsou pro úspěšné fungování jednotlivých euroregionů stěžejní, stejně jako je tento typ sociálního a lidského kapitálu zásadní pro každé periferní území (Jančák a kol. 2010).

Předkládaný text si klade za cíl představit názory starostů a starostek¹ členských obcí euroregionů jako důležitých lokálních aktérů přeshraniční spolupráce a odpovědět na otázku, zda a do jaké míry přispívá pozitivní vnímání hranice a přeshraniční spolupráce, stejně jako dobré zkušenosti s přeshraničními aktivitami, k procesu přeshraniční horizontální evropeizace a k rozvoji identitární komplementarity a inkluзивity. Výzkum byl zaměřen na vnímání přeshraniční spolupráce z pohledu starostů municipalit ležících ve dvou trilaterálních euroregionech, tedy euroregionech ležících na trojmezí tří států (Neisse/Nisa/Nysa a Šumava / Bayerischer Wald-Unterer Inn / Mühlviertel). Konkrétně si klademe

¹ Pro zjednodušení bude dále užíváno označení starosta.

otázky, jak lokální politické elity vnímají a chápou hranici a pohraničí, jak nahlíží na přeshraniční spolupráci, jak intenzivně se jí účastní, a dále, zda je možné identifikovat v námi zkoumaném vzorku skupiny starostů z hlediska jejich postojů k přeshraniční spolupráci a zkušeností s ní. Pokud ano, v čem jsou si tyto skupiny podobné či navzájem odlišné? Snažíme se přitom ověřit předpoklad, že existuje úzká souvislost mezi pozitivním vnímáním hranice a aktivním zapojováním do přeshraniční spolupráce na jedné straně a vyšší sebeidentifikací s EU a otevřenějšími postoji k lidem zpoza hranice včetně ochoty ke kritickému vyrovnávání se s minulostí na straně druhé.

K tématu přistupujeme interdisciplinárně, když teoretické zajištění výzkumu, které také determinovalo strukturu našeho dotazníkového šetření, vycházelo z konceptu aktivní hranice (Müller 2014, 2018). Ten pojímá „hranici“ jakožto specifickou kulturní formu, která přispívá k posilování veřejné reflexivity a učení, zároveň však podporuje sociální inkluzi a demokratickou integraci. Pojmy aktivní a pasivní hranice představují zřejmě ideální typy, které chtějí nabídnout inovativní interpretační rámec pro teoretickou i empirickou analýzu. Tato ambice vychází z normativního pojetí občanské veřejnosti a jejích funkčních vztahů ke sféře politické moci (Alexander 2006; Müller 2003, 2006; Tocqueville 1991). Toto pojetí je reflektováno také v analýzách a interpretacích evropeizace veřejné sféry a proměn formování kolektivní identity i institucionálních rámců demokratického vládnutí (Fraser 2013, Habermas 2011, O'Mahony 2013, Risse 2010). Po stručném představení konceptuálního zajištění našeho výzkumu se pokusíme předložit empirické důkazy analytické produktivity konceptu aktivní hranice.

2. Aktivní hranice aneb odlišování bez vymezování a odcizení

V kritické situaci, ve které se v posledních letech nachází projekt schengenského prostoru zajišťující svobodný pohyb, a která je ještě vyostřena zmatky provázející vystupování Spojeného království z Evropské unie, potřebují Evropané více než kdy jindy zkoumat a kriticky přehodnocovat proměny hranic i proměny jejich vnímání. EU coby velmi dynamická politická entita odvozuje svoji legitimitu jak z konstrukce jednotného právního společenství, tak z úrovně jednotlivých členských států (Habermas 2011). Otázky proměn vnitřních hranic v rámci schengenského prostoru zůstávají proto i nadále kritickým prvkem evropské společnosti i politiky. Aktivní hranice představuje koncept, který se snaží propojit potřebu ohraničení a dynamiku demokratické integrace (kolektivní identitu) s kognitivní otevřeností, posilováním kapacity veřejného kriticismu a kulturní pluralizací (veřejná sféra). Podmínkou každé liberální společnosti je potřeba integrovat kulturní pluralitu, jež je v jistém slova smyslu jejím nevyhnutelným důsledkem, a propojit ji s existencí společného diskursivního prostoru (Delanty 2011). Koncept aktivní

hranice se proto snaží o synergické propojení, koncepční doplnění a argumentační obohacení pojmového klastru evropeizace, víceúrovňového vládnutí, veřejné sféry a kolektivní identity (Müller 2014).

S využitím typologie kolektivní identity Edwarda Shilse (1975) a konceptu identity Erika Eriksona (1974) interpretujeme proces evropeizace veřejné sféry jako zajišťování a obsluhování aktivní hranice, které napomáhá konstrukci občanského kódu kolektivní identity a zároveň posiluje formování aspektů pozitivní identity. Protipóly občanského kódu jsou podle Shilse kódy posvátnosti a prvobytnosti, protipólem pozitivní identity je podle Eriksona identita negativní. Kódy posvátnosti a prvobytnosti, stejně tak i negativní identity, rezonují s hranicí pasivní. I v tomto případě se jedná o ideální typy čili mluvíme o aspektech a trendech reálných jevů či hodnotových orientací. Občanský kód kolektivní identity vytváří předpoklady vhodné pro osvojování praktik sociální kritiky a veřejného učení a posiluje kognitivní kulturní aspekty. Pozitivní identity, které jsou založeny na uznání osobní, sociální a profesní kompetence, produkují komplementaritu kolektivních identit, implikují komunikaci, spolupráci a vedou k sebe/uspokojení (Erikson 1974, Hoover 1997). Naproti tomu negativní identity determinují polarizaci, kladou důraz na kulturní aspekty symbolické a normativní povahy. V dlouhodobém horizontu vyvolává prevalence aspektů negativní identity nenávisť, frustraci a nedostatek sebe/úcty (Eisenstadt, Giesen 2003; Erikson 1974). Je proto zřejmé, že komunikace, participace a spolupráce, podobně jako aspekty pozitivních identit, představují klíčové faktory přispívající k sociálnímu začleňování i k politické integraci. Cílem každé demokratické vlády by proto měla být především snaha o redukci aspektů negativních identit a vytváření podmínek pro posilování aspektů pozitivních identit. Giddens (1998) v této souvislosti hovoří o požadavku politiky pro život (*life politics*), jež ostře kontrastuje s exploativní politikou identity (*identity politics*), ke které politická moc snadno sklouzává ve snaze čelit krizi legitimacy.

Mezi předpoklady obsluhování aktivní hranice patří jednak specifictví aktéři komunikace a jednak kompatibilita „vnějších“ podmínek na obou stranách hranice. Vnější podmínky, mezi které je možné počítat kulturní zdroje a infrastrukturu, musí zaručovat smysluplnou výměnu informací, argumentů a zkušeností oběma směry hranice. Předpokladem realizace takových znalostních transferů jsou konkrétní institucionální opory (např. NGO, přeshraniční komunikační fóra, studentské výměny, granty, vládní programy, přeshraniční média a nejrůznější projekty přeshraniční spolupráce), na nichž je provoz aktivní hranice závislý. Tato infrastruktura přeshraniční spolupráce umožňuje obsluhování hranice jakožto otevřené institucionální struktury (Koopmans 2007), která konstituuje střetávání a komunikaci odlišností mezi aktéry z obou (či ze všech) stran hranice. Instituci Euroregionu coby rámce a opory pro provoz i rozvoj přeshraniční spolupráce lze považovat za pokus pevnějšího etablování velmi různorodého a pluralizujícího, avšak zároveň singulárního diskurzivního prostoru (Medeiros 2011).

Obsluhování aktivní hranice přispívá k posilování transnacionální (či dokonce kosmopolitní) identity jakožto společenství s porézním a aktivním ohraničením, které relativizuje rozdíly mezi „my“ a „oni“, „uvnitř“ a „vně“. Aktivní hranice se vyznačuje množstvím komunikačních kanálů a klade důraz na komunikaci kulturní plurality pomocí zajišťování a obsluhování sdíleného diskursivního prostoru, který konstituuje evropskou veřejnou sféru. Evropská veřejná sféra by měla být prostředím, kde dochází k odlišování, spíše než k vymezování. Odlišení je vždy otevřeným výsledkem komunikace a prosazování vlastní kompetence, vymezování naopak jejich stereo/typizovaným apriorním předpokladem, které zakládá či posiluje odcizení. Vymezování a pasivní hranice vedou ke konstrukci jinakosti a polarizaci, aktivní hranice naopak posiluje hranice tolerance a otevírá prostor k otevřenějšímu přehodnocování rozhraní mezi „jiným“ a „ne/bezpečným“. Aktivní hranice předpokládá střetávání s odlišností, kterému je sejmuta maska cizince či dokonce nepřítel, a kterému je přisouzena odlišnost, jež neimplikuje ohrožení (Giddens 1998). Taková střetávání v rámci sdíleného diskursivního prostoru umožňují svobodnou re/konstrukci identit a pokračující kulturní pluralizaci.

Je potřeba jasně říci, že aktivní hranice neznamena zrušení či rozpuštění hranice, nýbrž hranici (či rozhraní), která umožňuje konfrontovat a smířovat kulturní pluralitu pomocí institucionálního zajišťování této hranice, jež případně chrání „slabšího“ partnera před majorizací a „silnějšího“ před nebezpečím sebestřednosti a arogance. Příkladem takového střetávání mohou být jazykové politiky v rámci přeshraňiční spolupráce, které nevedou a neusilují o jazykovou či kulturní unifikaci. Rozdíly zůstávají zřejmé, uznané a v jistém smyslu se při komunikaci jinakosti tyto rozdíly díky svému zviditelnění v jistých ohledech spíše posilují, nevyvolávají však polarizaci. Dynamika rozdílů je dána jejich interaktivností a jejich kulturní střetávání vede k „jednotě v různosti“ pomocí divergence, akceptace a kooperace (Delanty 2011). Tento druh střetávání však předpokládá, jak již bylo opakovaně zmíněno, sdílený „přesvědčovací protokol“, tedy jakousi „měkkou“ homogenizaci v podobě hlubší integrace politické kultury na obou stranách hranice (Beck 2006, Fraser 2013).

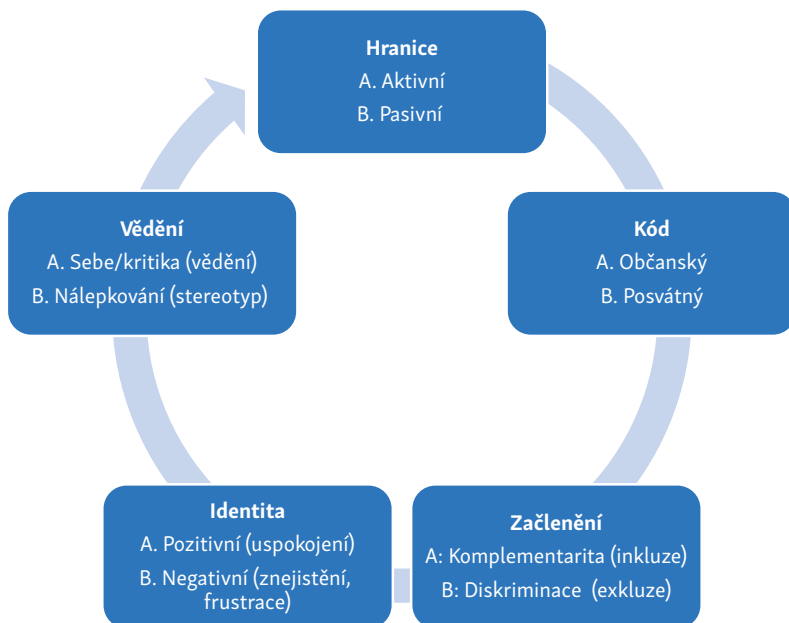
Koncept *aktivní hranice* sleduje procedurální perspektivu a *vztahové* (post-reprezentativní) pojetí kultury (Delanty 2011, Stevenson 2003). Toto pojetí předpokládá, že kultura je svojí povahou vztahový fenomén a vzniká ze střetávání konkrétních sociálních skupin. Každá kultura prochází trvalým procesem trans/kulturace a je svojí povahou proměnlivým a přehodnocování otevřeným sociálním jevem. Vztahové pojetí kultury nadřazuje kognitivní kulturní aspekty aspektům symbolické a normativní povahy. Mezi zřejmá pozitiva tohoto přístupu patří skutečnost, že formuluje představu inkluzivní a hodnotově otevřené společnosti, jež se vyznačuje tolerancí a poznávacím skepticismem. To činí společnost otevřenou reflexivnímu sebe/zdokonalování pomocí kritického rozvažování, které je zaměřeno na argumenty, na druhé a na budoucnost (Offe, Preuss 1991). Schematické

shrnutí charakteristik aktivní a pasivní hranice směrem k operacionalizaci nabízí tabulka 1. Navrženou interpretaci reflexivních vztahů mezi hranicí, identitou, sociálním začleněním a věděním shrnuje obrázek 1.

Tab. 1 – Aktivní a pasivní hranice – souhrn možných operacionalizačních charakteristik

Aktivní hranice	Pasivní hranice
Občanský (civil) kód kolektivní identity	Kulturní (sacred) kód kolektivní identity
Pozitivní identity/komplementarita	Negativní identity/výlučnost
Inkluze a integrace	Exkluze a fragmentace
Jednota v různosti, homogenizace, hybridizace	Polarizace
Kognitivní kulturní aspekty	Symbolické a normativní kulturní aspekty
Orientace na druhé/jiné	Polarita my/oni
Orientace na fakta a argumentování	Vymezování/předpojatost
Kritické vědění	Stereotypní vědění
Kompetence	Exploatace
Sebe/uspokojení	Frustrace
Politika pro život (Life politics)	Politika identity (Identity politics)
Open opportunity structure	Closed opportunity structure
Odlišení, spolupráce	Vymezení, odmítnutí

Zdroj: Müller 2014

Obr. 1 – Reflexivní dynamika vztahů „hranice, kolektivní identity, sociální začlenění a vědění“. Zdroj: Müller 2014.

3. Vymezení zkoumaného území a metodika výzkumu

Pro náš výzkum jsme zvolili území dvou euroregionů ležících na trojmezí tří států, euroregiony Nisa v česko-sasko-polském příhraničí a Šumava v česko-bavorsko-rakouském prostoru. Tyto euroregiony byly zvoleny z několika důvodů. Prvním je samotný charakter trilaterálních euroregionů, které se vyznačují výraznější komplexitou přeshraniční spolupráce a komunikace. Neomezují se na bilaterální vztahy, nýbrž mají více multilaterální charakter, kdy je potřeba reflektovat tři odlišné politické, socio-ekonomické a kulturní kontexty. Ve fungování trojmezních euroregionů tak lze do určité míry spatřovat jistou analogii s jednou z hlavních výzev EU, a to, jak nacházet jednotu a zajišťovat efektivní a demokratický systém vládnutí v prostředí značné kulturní diverzity takovým způsobem, který podporuje pluralitu.

Druhou pohnutkou bylo empiricky ověřené silné působení bariérového efektu hranice v těchto regionech, které sousedí s Německem a Rakouskem (viz Zich 2007, Dokoupil 2004) a dynamická proměnlivost typů hraničních efektů v posledních desetiletích (např. železná opona, vnější hranice EU, vnitřní hranice EU, schengenský prostor). Bariérový hraniční efekt byl v těchto euroregionech posilován nejen vlivem politických, ekonomických či historicko-kulturních rozdílů, ale také v důsledku jazykových disparit. Předpokládáme, že přeshraniční komunikace, spolupráce a integrace v těchto regionech vyžaduje mnohem větší schopnost interkulturního dialogu k překonávání jazykových a dalších rozdílů či ekonomických nerovností.

Třetím důvodem pro výběr těchto euroregionů byla některá jejich specifika. Jedná se o jedny z prvních euroregionů vzniklých v první vlně jejich zakládání v první polovině 90. let (Branda 2009), takže jejich fungování má v porovnání s jinými relativně delší tradici. Euroregion Nisa patří k největším českým euroregionům, jak z hlediska počtu obyvatel, tak i rozlohy a počtu členských obcí. Vzhledem k tomu, že se jedná o příhraničí mezi Českem, Polskem a bývalým východním Německem, převládají zde relativně nižší ekonomické asymetrie ve srovnání s česko-bavorsko-rakouským příhraničím. Euroregion Šumava sice také patří rozlohou a počtem členských obcí k největším, počtem obyvatel je však vzhledem k poloze v horských a podhorských oblastech Šumavy jedním z nejméně osídlených euroregionů. Charakteristickým rysem přeshraniční spolupráce v euroregionu Šumava je dědictví železné opony, které v minulosti ještě zvýrazňovalo bariérový efekt hranice. Pro oba euroregiony pak zcela jistě představuje důležité téma vyrovnávání se s dalšími historickými zkušenostmi, především v důsledku 2. světové války a odsunu německého obyvatelstva.

Výzkum je postaven primárně na vyhodnocení výsledků on-line dotazníkového šetření, jež bylo zaměřeno na starosty a starostky všech členských obcí obou euroregionů. Osloveno bylo celkem 592 aktérů. Sběr dat probíhal od dubna

do října 2017. Od oslovených aktérů jsme získali celkem 79 kompletně vyplněných dotazníků a dotazníková návratnost se pohybovala od 7 % pro polské a německé starosty, 13 % pro rakouské, až po 21 % pro jejich české protějšky. Otázky obsažené v dotazníku byly rozděleny do čtyř částí: chápání hranice a pohraničí, přeshraniční spolupráce a komunikace, hodnocení činnosti obou euroregionů, re/konstrukce kolektivní identity (vč. kolektivní paměti) v přeshraničním rámci. Okrajově jsou při interpretaci výstupů využívány též poznatky z rozhovorů s významnými aktéry přeshraniční spolupráce, kterých bylo realizováno více než 40. Ty byly vedeny jak s přímými aktéry přeshraniční spolupráce ve všech částech obou euroregionů, s představiteli euroregionů, ale též se zástupci veřejné sféry na regionální i národní úrovni (rozhovory probíhaly během roku 2018).

Ačkoliv byla celková dotazníková návratnost poměrně nízká (13 %), umožňuje nám přistupovat k našemu vzorku jako reprezentativnímu ve vztahu k základnímu souboru starostů členských obcí euroregionů Nisa a Šumava. K tomu jsme dospěli jednak proto, že struktura získaného vzorku z hlediska různých socio-demografických ukazatelů (zejména pohlaví, věk a vzdělání), kdy 79 % respondentů byli muži, 41 % bylo ve věku 45–55 let, 43 % dosáhlo vysokoškolského vzdělání, do značné míry odpovídá obecnější struktuře starostů uváděné v jiných pracích (viz např. Čermák, Mikešová 2018)². V tabulce 2 pak uvádíme srovnání struktury starostů základního souboru (592 oslovených starostů členských obcí obou euroregionů) a výběrového souboru 79 starostů, kteří vyplnili dotazník, z hlediska pohlaví, velikosti obce a části euroregionů. Zatímco z hlediska pohlaví a velikostní struktury obcí struktura získaného vzorku víceméně odpovídá základnímu souboru, z hlediska státní příslušnosti jsou ve výběrovém souboru nadprůměrně zastoupeni čeští starostové. Naopak počet vyplněných dotazníků za euroregion Nisa (40) a euroregion Šumava (39) byl téměř shodný. Vzhledem k těmto skutečnostem jsme zkonstruovali váhy, které zajišťují reprezentativnost našeho vzorku podle různých částí (české/německé/rakouské/polské) obou euroregionů, počtu obyvatel obcí a pohlaví aktérů³. Vážená data byla použita v případě popisné statistiky a analýz kontingenčních tabulek.

V následující části jsou zkoumány základní postoje starostů euroregionů k přeshraniční spolupráci a jejich zkušenosti s ní. K tomu byly využity především

² Zkreslení však vyloučit nelze, neboť, jak dokládají Čermák, Mikešová (2018), obecná struktura všech starostů Česka patrně není známá, a už vůbec ne specificky pro příhraniční oblasti. Navíc je nutné zohlednit skutečnost, že výzkum zahrnuje 4 různé národní kontexty. Stejně tak si uvědomujeme, že v získaném vzorku mohou být ve větší míře zastoupeni starostové charakterizovaní z hlediska neměřených či obtížně měřitelných faktorů, např. jejich aktivity obecně, vyhraněnějších postojů apod.

³ K vytvoření vah byla využita statistická technika tzv. rakingu. Maximální váha nabyla hodnoty 3,08, minimální váha byla 0,2.

Tab. 2 – Srovnání relativních četností rozdělení obcí v základním a výběrovém souboru

Proměnná	Kategorie	Relativní četnost rozdělení obcí (v %)	
		v základním souboru (N = 592)	ve výběrovém souboru (N = 79)
Část euroregionu	Nisa – CZ	22,0	38,0
	Nisa – D	18,6	8,9
	Nisa – PL	7,6	3,8
	Šumava – CZ	15,4	21,5
	Šumava – D	19,1	11,4
	Šumava – A	17,4	16,5
Počet obyvatel obce	do 200	3,4	5,1
	201 až 499	9,8	13,9
	500 až 999	14,7	15,2
	1 000 až 1 999	24,0	19,0
	2 000 až 4 999	29,2	29,1
	5 000 až 9 999	11,1	12,7
	od 10 000	7,8	5,1
Pohlaví starostů	muž	84,1	78,5
	žena	15,9	21,5

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření a údaje z veřejně dostupných online zdrojů

základní nástroje popisné statistiky (rozdělení relativních četností odpovědí) a analýzy kontingenčních tabulek pro nastínění rozdílů v odpovědích představitelů obcí z euroregionu Nisa či Šumava a z jednotlivých států i jejich národních částí. V další části textu jsou představeny výstupy ze shlukové analýzy, jejímž cílem byla identifikace typů starostů na základě jejich vnímání hranice, postojů k přeshraňiční spolupráci a zkušeností s ní. Takto zjištěné typy byly dále zkoumány pomocí analýzy kontingenčních tabulek ve vazbě na další proměnné vyjadřující do jisté míry identitární postoje starostů, jako např. vnímání EU, vztah k lidem na druhé straně hranice nebo postoje k historickým konfliktům a sporům.

4. Percepce přeshraňiční spolupráce starosty euroregionů

Níže jsou představena vážená rozdělení odpovědí na nejrelevantnější otázky z hlediska zaměření tohoto článku, které zároveň tvoří proměnné pro veškeré analýzy. S využitím chí-kvadrát testů a kontingenčních tabulek rovněž naznačujeme, u kterých otázek můžeme sledovat statisticky významné rozdíly mezi aktéry různé národnosti (tyto analýzy nezahrnují z důvodu nízkého počtu odpovědí polské starosty) a zjišťovat, jestli se liší samotné euroregiony Nisa/Šumava. Vycházet zde můžeme z předpokladů, kdy např. Dokoupil (2004) hovoří o tom, že česko-polské, resp. česko-saské příhraničí má blíže ke kooperačnímu a integračnímu

modelu hranice než příhraničí česko-bavorské, resp. česko-rakouské, což by mohlo poukazovat na kvalitativně jiné znaky přeshraniční spolupráce v obou euroregionech. Kategorie odpovědí na většinu otázek bylo přitom nutné agregovat (případně některé vyřadit) z důvodu nízkých očekávaných četností (viz bližší popis u jednotlivých otázek). Vždy byly vyřazeny odpovědi „nevím“⁴.

Co se týče vnímání hranice,⁵ téměř 60 % představitelů obcí ji chápe spíše jako příležitost, necelých 20 % ji považují spíše za překážku a zbylí aktéři si myslí, že přítomnost hranice nemá na život žádný vliv. Chí-kvadrát test a kontingenční tabulky nepoukazují na žádné statisticky významné rozdíly u této otázky jak mezi aktéry z euroregionů Nisa/Šumava, tak mezi starosty různých národností.

Další klíčová otázka se týkala vnímání prospěchu obcí z přeshraniční spolupráce, přesněji, zda si starostové myslí, že jejich obec celkově těží z přeshraniční spolupráce. Dvě třetiny uvedly, že jejich obce spíše či určitě těžily z přeshraniční spolupráce (viz obr. 2). Chí-kvadrát test a kontingenční tabulky opět neodhalily žádný statisticky významný rozdíl mezi aktéry z euroregionů Nisa/Šumava. Nicméně poukazují na poněkud vyšší skepsi českých starostů ve srovnání s jejich německými a rakouskými kolegy.⁶

Zajímala nás také četnost setkávání starostů s partnery z druhé strany hranice.⁷ Pouze 13 % z nich žádná taková setkání neabsolvuji. Necelých 18 % se takto setkává alespoň jednou měsíčně, 39 % toto činí alespoň jednou za půl roku a necelých 30 % méně jak jednou za půl roku. Na základě analýzy kontingenčních tabulek nebyly nalezeny žádné statisticky významné rozdíly ve frekvenci setkávání starostů různých národností či euroregionů.

Další otázka se týkala četnosti konání akcí v obci za účasti osob z druhé strany hranice.⁸ Velká většina starostů opět uvedla, že přinejmenším ojedinele se u nich takové akce konají (viz obr. 2). Chí-kvadrát test a analýza kontingenční tabulky v tomto neprokazují žádný statisticky významný rozdíl mezi aktéry

⁴ U každé otázky, resp. proměnné byly analyzovány dvě kontingenční tabulky, a to pro euroregiony (Nisa/Šumava) a národnost (česká/německá/rakouská). V případě agregování kategorií odpovědí tak zpravidla vznikla čtyřpolní (pro euroregiony), respektive šestipolní (pro země) kontingenční tabulka.

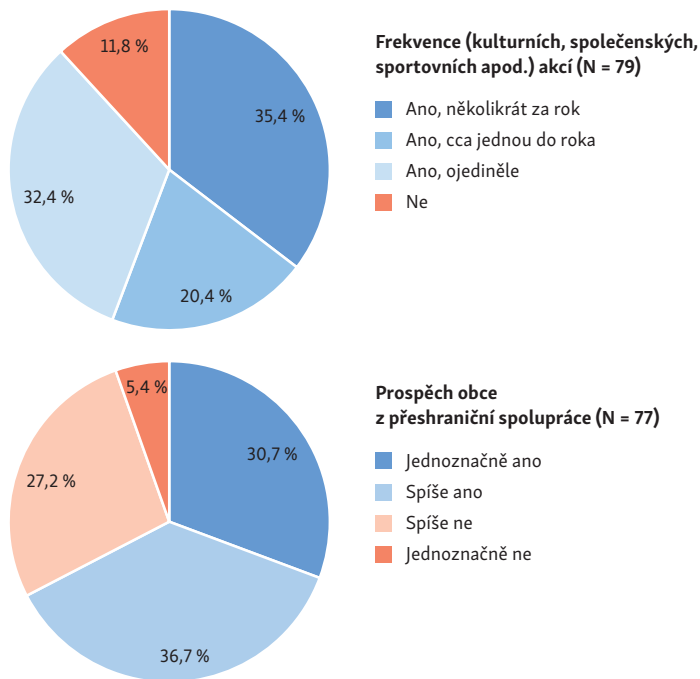
⁵ Znění otázky: „Život v pohraničí podle Vás představuje:“

⁶ Kvůli statistickým požadavkům na analýzu kontingenčních tabulek byly čtyři kategorie příslušné proměnné sloučeny do jedné pozitivní a jedné negativní kategorie. Vznikla tak čtyřpolní, resp. šestipolní tabulka. P-hodnota chí-kvadrát testu u šestipolní kontingenční tabulky byla 0,063, což je poměrně blízko všeobecně uznávané hranici 0,05.

⁷ Znění otázky: „Jak často se v průměru setkáváte s politickými partnery z druhé strany hranice k řešení společných problémů?“ Pro analýzu kontingenčních tabulek byly čtyři kategorie agregovány do dvou.

⁸ Znění otázky: „Konají se ve vaší obci akce či programy (kulturní/společenské/sportovní apod.) za účasti osob z druhé strany hranice?“

Obr. 2 – Prospěch obce z přeshraniční spolupráce a frekvence pořádaných akcí. Zdroj dat: vlastní dotazníkové šetření.

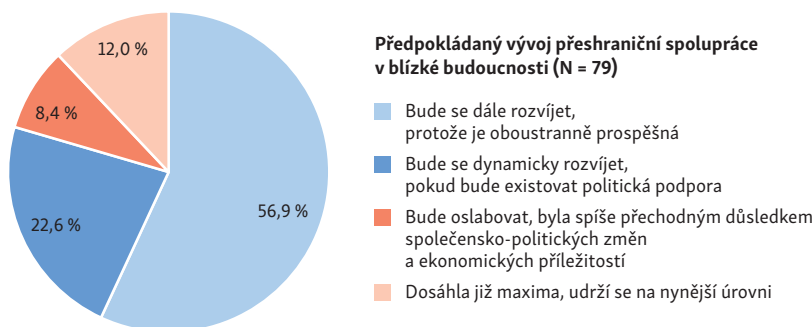

z euroregionu Nisa/Šumava. Nicméně zdá se, že němečtí starostové deklarovali větší frekvenci takových akcí v jejich obcích v porovnání s českými a rakouskými aktéry.⁹

Zjišťovány byly rovněž názory starostů na budoucí vývoj přeshraniční spolupráce. Vážené rozdělení odpovědí je znázorněno na obrázku 3. Více než tři čtvrtiny aktérů se domnívaly, že se přeshraniční spolupráce bude v blízké budoucnosti dále, či dynamicky rozvíjet. Výsledky analýzy kontingenčních tabulek¹⁰ indikují, že starostové z euroregionu Šumava byli v tomto případě poněkud optimističtější než starostové z euroregionu Nisa. Navíc můžeme konstatovat, že čeští aktéři byli pesimističtější než jejich němečtí a rakouští kolegové. Tyto výsledky se zdají být v souladu s historickým dědictvím nedostatku institucionální a interpersonální důvěry, jenž byl zdokumentován napříč postkomunistickou střední a východní Evropou (Rose, Mishler 2010).

⁹ Pro analýzu kontingenčních tabulek byly čtyři kategorie sloučeny do dvou („Ano, alespoň jednou ročně“, „Ne, nebo ojedinele“). P-hodnota chí-kvadrát testu u šestipolní tabulky byla 0,069.

¹⁰ Pro analýzu kontingenčních tabulek byly čtyři kategorie agregovány do dvou („bude se dále/dynamicky rozvíjet“ a „udrží se na nynější úrovni / bude oslabovat“). P-hodnoty chí-kvadrát testů byly 0,069 (čtyřpolní), resp. 0,028 (šestipolní tabulka).

Obr. 3 – Předpokládaný vývoj přeshraniční spolupráce v blízké budoucnosti. Zdroj dat: vlastní dotazníkové šetření.

Starostové dále hodnotili aktivitu jejich obce při přeshraniční spolupráci v porovnání s ostatními obcemi ve zkoumaných euroregionech.¹¹ Téměř 40 % z nich připustilo, že jejich obce byly spíše (29 %) či jednoznačně (10 %) pasivnější než ostatní obce v euroregionu. Téměř 15 % starostů považovalo své obce za jednoznačně aktivnější. Zatímco analýza kontingenčních tabulek opět neodhalila žádný statisticky významný rozdíl mezi aktéry z euroregionů Nisa/Šumava, němečtí starostové deklarovali vyšší aktivitu jejich obcí než čeští a rakouští aktéři.¹²

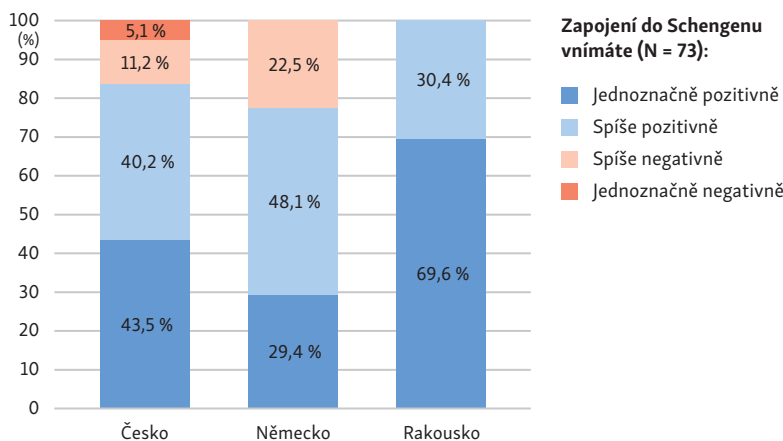
Existence schengenského prostoru bez hraničních kontrol představuje významný aspekt přeshraniční spolupráce. Proto nás zajímalo, jak aktéři vnímají zapojení jejich zemí do schengenského prostoru a související odstranění kontrol na hranicích od roku 2007. Velká většina starostů sdílela pozitivní pohled na účast v schengenském prostoru. Pouze 15 % aktérů zhodnotilo zapojení svých zemí jako spíše či jednoznačně negativní, zatímco téměř 50 % z nich ho označilo za jednoznačně pozitivní. Analýza kontingenčních tabulek opět neodhalila žádný statisticky významný rozdíl mezi aktéry z euroregionů Nisa/Šumava. Nicméně rakouští představitelé častěji volili možnost „jednoznačně pozitivní“ než jejich čeští a němečtí kolegové (viz obr. 4).¹³

Koncept aktivní hranice předpokládá vyšší přináležitost k EU aktérů zapojených do přeshraniční spolupráce oproti exkluzivním národním přináležitostem

¹¹ Znění otázky: „Přístup Vaší obce k přeshraniční spolupráci je podle Vás ve srovnání s ostatními obcemi Euroregionu.“

¹² Pro analýzu kontingenčních tabulek byly čtyři kategorie sloučeny do jedné „aktivní“ a jedné „pasivní“. P-hodnota chí-kvadrát testu u šestipolní tabulky byla 0,018.

¹³ Pro analýzu kontingenčních tabulek byly tři kategorie (2./3./4.) sloučeny do jedné, druhá kategorie zahrnuje pouze odpovědi „jednoznačně pozitivní“. P-hodnota chí-kvadrát testu u šestipolní tabulky byla 0,018.

Obr. 4 – Zapojení do schengenského prostoru. Zdroj dat: vlastní dotazníkové šetření.

spojeným s převahou pasivní hranice. Proto bylo u starostů také zjišťováno, jak silný mají pocit přináležitosti k EU. Téměř 60 % aktérů deklarovalo spíše či velmi silný pocit přináležitosti k EU. Analýza kontingenčních tabulek ukazuje, že starostové z euroregionu Šumava cítili silnější přináležitost k EU než starostové z euroregionu Nisa.¹⁴ Navíc čeští aktéři vyjadřovali výrazně slabší a rakouští představitelé výrazně silnější pocit přináležitosti k EU v porovnání s německými protějšky (viz obr. 5).

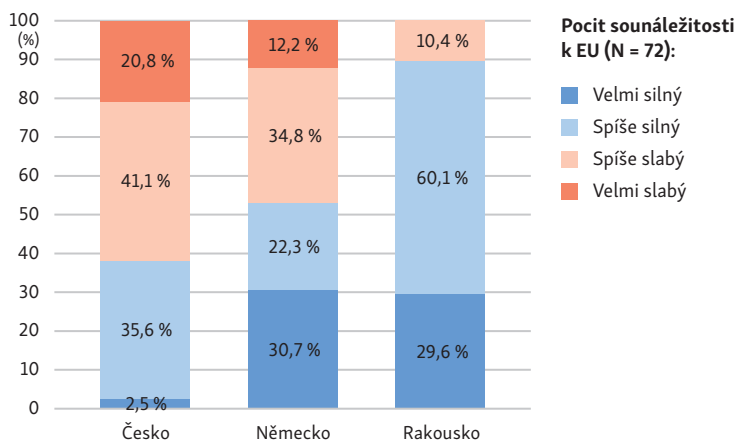
Další otázkou bylo vnímání přeshraničních vztahů mezi obyvateli euroregionů.¹⁵ Dvě kategorie vnímání těchto vztahů („spolupráce a partnerství“ a „soužití a sousedství“) převažovaly v odpovědích s 53 %, resp. 44 %. Analýza kontingenčních tabulek neodhalila žádné statisticky významné rozdíly mezi představiteli obcí z euroregionů Nisa/Šumava. Rakouští aktéři však častěji zmiňovali „spolupráci a partnerství“ a němečtí starostové častěji uváděli „soužití a sousedství“ v porovnání s českými starosty, kteří uvedli obě možnosti ve vyrovnanějších proporcích (viz obr. 6).

Zajímal nás rovněž postoj starostů k historickým konfliktům a sporům mezi obyvateli euroregionů.¹⁶ 64 % starostů uvedlo, že „je třeba se orientovat na rozvíjení

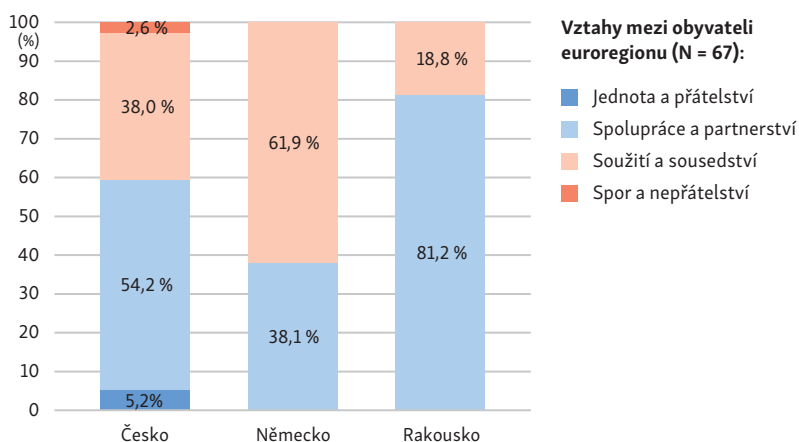
¹⁴ Pro analýzu kontingenčních tabulek byly čtyři kategorie sloučeny do dvou („silný“ a „slabý“). P-hodnoty chí-kvadrát testů byly 0,055 (čtyřpolní), resp. 0,005 (šestipolní tabulka).

¹⁵ Znění otázky: „Vztahy mezi obyvateli napříč hranicí Vašeho Euroregionu podle Vás nejlépe označují výrazy:“. Pro analýzu kontingenčních tabulek byly málo zastoupené kategorie (1./4.) z analýzy vyřazeny. P-hodnota chí-kvadrát testu u šestipolní tabulky byla 0,037.

¹⁶ Znění otázky: „Jaké z následujících tvrzení nejlépe vystihuje Váš postoj k historickým konfliktům a sporům mezi obyvateli příslušných států Vašeho euroregionu?“

Obr. 5 – Pocit přináležitosti k EU. Zdroj dat: vlastní dotazníkové šetření.

Obr. 6 – Vztahy mezi obyvateli euroregionu. Zdroj dat: vlastní dotazníkové šetření.

přeshraničních vztahů se sousedy, a vypořádávání se s historickými křivdami a jejich připomínání je toho nutnou součástí“. Necelých 15 % aktérů uvedlo možnost, že „je třeba se s těmito konflikty vyrovnat prostřednictvím objektivního porozumění historickým událostem, včetně nalezení a odsouzení viníků, i když většina z nich již je jistě po smrti“. Tyto postoje reflektují tzv. kritický přístup k historickým konfliktům a sporům.

Naproti tomu tzv. nekritický přístup k vyrovnávání se s minulostí byl reprezentován dvěma dalšími možnostmi odpovědí. Přes 21 % starostů se domnívalo, že „nejlepší by bylo si historické křivdy příliš nepřipomínat a nezatěžovat tím

přeshraniční vztahy do budoucna“. Zcela zanedbatelné zastoupení pak měl názor, že „je třeba si historické konflikty neustále připomínat, aby zůstaly v živé paměti, a mít se před sousedy zpoza hranice na pozoru“.

Rozlišení přístupů k minulosti na kritický (reflexivní) a nekritický (nereflexivní) jsme zvolili na základě literatury týkající se vyrovnávání se s minulostí (Assmannová 2010, Ricœur 2000) a bude důležité pro následující analýzy. Zatímco ti první usilují o tzv. dialogické vzpomínání či strategické objektivní vypořádání se s minulostí coby předpoklady budoucího konstruktivního utváření vzájemných vztahů, ti druzí („tlustá čára za minulostí“ a imperativ „mít se stále na pozoru“) odmítají kritickou reflexi minulosti a tím přímo či v nezamýšlených odložených důsledcích podřizují současnost (a budoucnost) minulosti. V rámci analýzy těchto kritických a nekritických přístupů k minulosti nebyly mezi starosty z obou euro-regionů zjištěny statisticky významné odchylky. Kontingenční tabulky ale ukázaly, že rakouští starostové přistupují k historickým konfliktům znatelně kritičtěji než jejich němečtí a čeští protějšci.¹⁷

5. Typy starostů dle vztahu k přeshraniční spolupráci

V této části bylo pomocí shlukové analýzy zjišťováno, zda lze identifikovat různé skupiny starostů z hlediska jejich postojů k přeshraniční spolupráci a zkušeností s ní. Výstupy shlukové analýzy byly východiskem pro navazující analýzu identitární komplementarity a inkluзивity u starostů. Shluková analýza byla prováděna na základě sedmi proměnných vycházejících z otázek v dotazníku, které byly představeny v předchozí části. Konkrétně byly zvoleny proměnné: hranice jako překážka či příležitost (P1); zapojení do Schengenu (P2); prospěch obce z přeshraniční spolupráce (P3); frekvence setkávání s partnery z druhé strany hranice (P4); frekvence akcí (P5); předpokládaný vývoj přeshraniční spolupráce v budoucnosti (P6); aktivita obce (P7).

Vzhledem k tomu, že starostové ve svých odpovědích vyjadřovali škálu intenzity jevu či souhlasu až nesouhlasu, jsou analyzované proměnné v této části ponechány v původní ordinální podobě a data nejsou vážena. Při shlukové analýze byla použita metoda průměrné vazby pro vnitroshlukové vzdálenosti (*within groups linkage*), která je jednou z metod, které lze použít pro ordinální škály proměnných (Mareš, Rabušic, Soukup 2015; Řezanková 2007)¹⁸.

Výsledkem shlukování je rozčlenění 79 případů (starostů) do čtyř shluků/klastrů, přičemž počty jednotek v nich jsou 15, 17, 28 a 10 obcí (9 jednotek bylo

¹⁷ P-hodnota chí-kvadrát testu u šestipolní tabulky byla 0,051.

¹⁸ Pro měření vzdáleností byla zvolena míra chí-kvadrát. Proměnné byly standardizovány pomocí parametru průměru 1 (*Mean of 1*).

Tab. 3 – Přehled typů starostů na základě shlukové analýzy*

	Počet jednotek	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7
shluk 1	15	0,67	1,40	1,53	2,67	1,47	1,80	1,93
shluk 2	17	0,88	1,29	1,41	2,47	1,41	0,00	1,71
shluk 3	28	0,32	0,11	0,50	1,96	0,68	0,14	1,04
shluk 4	10	0,60	0,00	1,30	2,90	1,90	1,90	1,40
nezařazené jednotky	9	0,50	1,00	1,50	3,00	1,89	1,00	1,50
celkový průměr	79	0,56	0,70	1,10	2,44	1,28	0,75	1,44

Zdroj: vlastní výpočty v programu IBM SPSS.

Poznámka: * Škála kategorií proměnných jde od 0 (pozitivní kategorie) do 3/4/5 (negativní možnosti). Nižší hodnoty průměrů odpovídají pozitivnějším postojům.

z analýzy na základě některých chybějících údajů vyřazeno). Pro popis a interpretaci jednotlivých shluků byla použita jednoduchá analýza průměrů, kdy byly spočteny průměrné hodnoty jednotlivých ukazatelů za jednotlivé shluky a ty následně navzájem komparovány a vyhodnocovány (viz tab. 3).

Shluk 1: „pasivní pesimisté“

Tato skupina čítající 15 jednotek zahrnuje z hlediska přístupu k přeshraniční spolupráci ve srovnání s ostatními skupinami spíše pesimističtější laděné starosty. Hodnoty průměrů jsou u všech proměnných ve větší či menší míře vyšší, tzn. více negativní. Dalo by se říci, že shluk 1 sdružuje spíše méně aktivní starosty, kteří nejsou příliš přeshraniční spolupráci nakloněni, nevidí v ní přínos pro obec a očekávají spíše horší vývoj do budoucna. Přeshraniční aktivity ani příliš nepraktikují a setkání s lidmi z druhé strany hranice nejsou frekventovaná. Pokud je přeshraniční spolupráce praktikována, jedná se zřejmě o náhodné iniciativy bez významnějšího přesvědčení o jejím přínosu. Z hlediska struktury je shluk tvořen ze dvou třetin českými starosty a z jedné třetiny starosty německými. Zastoupení Euroregionu Nisa/Šumava je 11 ku 4. V rámci shluku se objevují různé velikosti obcí, od nejmenších obcí až po menší města.

Shluk 2: „pasivní optimisté“

Tento typ, který zahrnuje 17 obcí, je relativně podobný předchozímu shluku, kdy jsou tyto obce sice zpravidla mírně aktivnější, neboť frekvence setkávání s lidmi z druhé strany hranice i frekvence akcí je zpravidla o něco vyšší než u předchozí skupiny, ale ani u tohoto shluku nelze hovořit o jasně etablovaných zkušenostech s přeshraniční spoluprací. Trochu překvapující je skutečnost, že zástupci v této skupině mají velmi optimistická očekávání do budoucna (všichni uvádějí, že by

se spolupráce měla dále rozvíjet, protože je oboustranně prospěšná). Souhrnně lze tento shluk interpretovat tak, že zde jsou zastoupeny nepříliš aktivní obce, s horším vnímáním hranice, ovšem s výrazně optimistickým očekáváním do budoucna. Z hlediska struktury je v tomto shluku 10 obcí z Euroregionu Šumava a 7 z Euroregionu Nisa, je zde 12 českých, 3 rakouští a 2 bavorští starostové. Zajímavostí je, že v této skupině jsou ve srovnání s ostatními shluky mírně nadprůměrně zastoupeni starostové s menšími zkušenostmi (polovina je starostou první funkční období) a ve větší míře jde také spíše o menší obce (více než polovina obcí má méně než 1 000 obyvatel). I to může naznačovat vyšší rezervovanost vůči hranici a přeshraniční spolupráce stejně jako skutečnost, že menší obce mají zpravidla obecně menší možnosti zapojovat se do přeshraniční spolupráce.

Shluk 3: „aktivní optimisté“

Tento shluk (28 obcí) představuje skupinu starostů, která je velmi pozitivní z hlediska vnímání hranice a stojí u přeshraniční spolupráci, má s ní zkušenosti a aktivně se jí věnuje. U všech sledovaných proměnných má tato skupina většinou nejvyšší průměrné hodnoty. Vnímání hranice je u této skupiny velmi pozitivní, stejně tak naprostá většina starostů vidí jednoznačný přínos přeshraniční spolupráce pro jejich obec. Starostové mají ve srovnání s ostatními skupinami větší praktické zkušenosti s přeshraniční spoluprací, mnohem více se stýkají s lidmi z druhé strany hranice, pořádají mnohem častěji akce za účasti lidí z druhé strany hranice a mají též velmi optimistická očekávání do budoucna. Lze říci, že se jedná jednoznačně o neaktivnější a neoptimističtější skupinu obcí, jak pokud jde o vnímání hranice a otevřenost vůči druhé straně, tak i o praktické zkušenosti s přeshraniční spoluprací. Intenzitu zapojování těchto obcí do přeshraniční spolupráce aktivit dokresluje i skutečnost, že pouze 3 z 28 obcí nemají partnerskou obec v zahraničí, zatímco 24 jich partnerskou obec má a spolupráci hodnotí pozitivně. Pokud jde o strukturu skupiny, euroregiony Nisa a Šumava v ní mají rovnoměrné zastoupení 14 obcí, z hlediska národnosti příslušnosti je zde 12 českých, 6 německých, 7 rakouských a 3 polští starostové. Pro tuto skupinu je charakteristické také to, že jsou v ní spíše starostové s většími zkušenostmi, neboť více jak polovina jich je starostou déle jak dvě funkční období. To může indikovat další důležitý aspekt pro rozvoj a etablování přeshraniční spolupráce v obcích, a to zkušenosti lokálních aktérů. Více než polovinu obcí zde představují obce či města o velikosti 2 až 10 tisíc obyvatel, dalších osm jich byly obce do 2 tisíc obyvatel a 4 byla města o velikosti 10 až 20 tisíc obyvatel. U všech ostatních shluků se v mnohem větší míře objevují spíše menší obce. Přinejmenším na získaném vzorku se tak ukazuje, že větší obce mají pro navazování přeshraničních kontaktů a realizaci společných aktivit a projektů obecně větší možnosti, a to jak finanční a materiální, tak i personální.

Shluk 4: „pragmatičtí pesimisté“

Tento shluk (10 obcí) představuje skupinu starostů, která má sice poměrně kladné vnímání hranice, ovšem není příliš aktivní v přeshraniční spolupráci a je výrazně skeptická ohledně vývoje do budoucna. Na základě analýzy hodnot jednotlivých proměnných je tento shluk specifický v tom, že ač mají starostové relativně pozitivní pohled na problematiku hranice, jednoznačně kladně vnímají zapojení do Schengenu a jsou do jisté míry otevření přeshraniční spolupráce (často uvádějí ekonomické faktory, z toho odvození „pragmatičtí“ v názvu), tak se do přeshraniční spolupráce příliš nezapojují a jsou výrazně pesimističtější z hlediska předpokládaného vývoje přeshraniční spolupráce v blízké budoucnosti. Pokud jde o strukturu této skupiny, objevuje se v ní 8 českých obcí, a po jedné z Německa a Rakouska. Zastoupení jednotlivých euroregionů je rovnoměrné po 5 obcích. Z hlediska velikostní struktury obcí jsou v tomto shluku různé velké obce.

Shlukovou analýzou se podařilo identifikovat určité navzájem odlišné typy starostů. Ty se v různé míře liší jak svým vnímáním hranice a postoji k přeshraniční spolupráci, tak i aktivitou a praktickým zapojováním se do přeshraničních aktivit a komunikace. Z těchto skupin jsou dvě velmi jasně oddělitelné a ve shodě s Giddensovou (1998) typologií možných adaptačních reakcí na výzvy modernity byly nazvány „aktivní optimisté“ a „pasivní pesimisté“. Další dvě skupiny nejsou tak striktně oddělitelné a v konkrétních postojích se pohybují mezi oběma předchozími skupinami, přičemž jsou specifické tím, že se navzájem velmi liší z hlediska vnímání hranice a očekávání do budoucna.

6. „Identita“ starostů jako jeden z předpokladů pro rozvoj aktivní hranice

Shlukovou analýzou se v obecnějším smyslu podařilo nastínit, které skupiny starostů mají tendenci setrvávat v kontextu více uzavřené/pasivní hranice, a kteří starostové se více kloní k vyšší otevřenosti hranice. U získaných skupin starostů se nyní pokusíme posoudit souvislost s tzv. identitárními proměnnými, které mohou představovat další rovinu při komplexním procesu formování a rozvoje aktivní hranice.

Jako „identitární“ jsme vytipovali proměnné, které mohou do jisté míry vyjadřovat dopady přeshraniční spolupráce na osobnost aktérů, na utváření jejich postojů a vztahů k vnějším aktérům a v obecnější rovině postojů k otázkám vlastní identity. A to identity ve smyslu otevřenosti a sounáležitosti v přeshraničním prostoru oproti tendencím k vymezování se vůči druhé straně i vnějším aktérům a vlivům obecně. Naopak není snahou hodnotit identitu explicitně ve smyslu geografické „regionální identity“ (viz např. Chromý, Skála 2010), která vyjadřuje vztah přímo ke konkrétnímu území. Pokud lze v našem případě hovořit o identitě jako vztahu

k regionu, tak spíše v souvislosti s euroregionem jako společným přeshraňičním prostorem a strukturou vzniklou na podporu přeshraňiční spolupráce, popř. také o identitě evropské.

Jako „identitární“ proměnné byly zvoleny další tři otázky z dotazníku, které byly představeny v předchozí části: pocit přináležitosti k EU (P8), vztahy mezi obyvateli Euroregionu (P9), postoj k historickým konfliktům a sporům mezi obyvateli (P10).

Právě charakteristiky jednotlivých „typů starostů“ ve spojení s dalšími „identitárními“ proměnnými mohou představovat dle našeho názoru vhodné aspekty či předpoklady pro možný rozvoj principů aktivní hranice. Samozřejmě jsme si vědomi, že pracujeme s omezeným počtem případů, ale i na získaném vzorku lze ilustrovat a podrobněji zkoumat problematiku možného utváření a obsluhování (či neobsluhování) aktivní hranice, stejně jako případného reprodukování hranice pasivní (navíc zde pracujeme opět s váženými daty). Snažíme se zodpovědět otázku, zda charakteristiky identifikovaných skupin starostů z hlediska přeshraňiční spolupráce mají úzkou souvislost s postoji starostů ve smyslu větší sounáležitosti, nebo naopak vymezování se v rámci euroregionu i v obecnějších otázkách vnímání evropské integrace. Do jisté míry tím můžeme posoudit míru projevů horizontální evropeizace prostřednictvím přeshraňiční spolupráce.

První hodnocenou proměnnou je *pocit přináležitosti k EU*. Ta byla dichotomizována do dvou kategorií: „velmi/spíše silný“, „velmi/spíše slabý“ pocit přináležitosti k EU. Jak ukazují hodnoty v tabulce 4, existují mezi jednotlivými skupinami

Tab. 4 – Pocit přináležitosti k EU dle skupin starostů

			Pocit přináležitosti k EU		
			velmi/spíše slabý	velmi/spíše silný	Celkem
Skupina starostů	1	Počet	10	6	16
		Řádková procenta	62,5 %	37,5 %	100,0 %
		Adjustovaná rezidua	2,4	-2,4	
	2	Počet	9	6	15
		Řádková procenta	60,0 %	40,0 %	100,0 %
		Adjustovaná rezidua	2,1	-2,1	
	3	Počet	3	27	30
		Řádková procenta	10,0 %	90,0 %	100,0 %
		Adjustovaná rezidua	-4,1	4,1	
	4	Počet	4	5	9
		Řádková procenta	44,4 %	55,6 %	100,0 %
		Adjustovaná rezidua	0,5	-0,5	
Celkem		Počet	26	44	70
		Řádková procenta	37,1 %	62,9 %	100,0 %

Zdroj: vlastní výpočty v programu IBM SPSS

starostů rozdíl v pocitu přináležitosti k EU, přičemž hodnota testového kritéria Pearsonova chí-kvadrát testu (17,435) a statistická signifikance ($< 0,01$) poukazují na statisticky významný vztah a současně svědčí o tom, že lze daný vztah mezi proměnnými identifikovat na úrovni všech starostů zkoumaných euroregionů. Zároveň hodnota Cramerova V (0,499) indikuje, že se jedná o vztah o podstatné síle. Je zřejmé, že pocit přináležitosti k EU souvisí se zařazením do jednotlivých shluků, resp. s charakteristikami jednotlivých skupin starostů. Starostové ze 3. skupiny (aktivní optimisté) mnohem častěji pociťují velmi/spíše silnou přináležitost k EU. Jedná se mezi starosty do jisté míry o největší „Evropany“. Naopak starostové v klastru 1 i 2 častěji pociťují velmi/spíše slabou přináležitost k EU. Z identitárního hlediska se tedy příliš neidentifikují s EU. Starostové v klastru 4 se pak pohybují někde uprostřed mezi oběma skupinami. Lze tedy říci, že kladný postoj starostů k hranici a přeshraniční spolupráci, bohaté zkušenosti s ní a časté kontakty s lidmi z druhé strany hranice mají úzkou souvislost s pocitem přináležitosti k EU a naopak, starostové s více negativními postoji k přeshraniční spolupráci a více uzavření přeshraničním kontaktům mají zpravidla slabší vztah k EU.

Druhou proměnnou je *vnímání vztahů mezi obyvateli Euroregionu*. I zde byly z původních čtyř kategorií vytvořeny pouze dvě, když byly sloučeny možnosti „jednota a přátelství“ a „spolupráce a partnerství“ a dále „soužití a sousedství“ a „spor a nepřátelství“. I v tomto případě existují mezi jednotlivými skupinami starostů v rámci euroregionů statisticky významné rozdíly ve vnímání vztahů mezi obyvateli Euroregionu, o čemž svědčí hodnota testového kritéria Pearsonova chí-kvadrát testu (9,736) a signifikance (0,021). Hodnota Cramerova V (0,381) poukazuje na středně silný vztah. Platí, že starostové v klastru 3 s pozitivními postoji k přeshraniční spolupráci a výraznou přeshraniční aktivitou mnohem častěji vnímají vztahy obyvatel euroregionů v pozitivních kategoriích „jednota a přátelství“ či „spolupráce a partnerství“, a mnohem méně často je vnímají v méně pozitivním smyslu. Věřící tedy v silnější a vřelejší vztahy mezi obyvateli euroregionů. Naopak starostové v klastru 2 mnohem častěji považují vztahy obyvatel euroregionů za méně pozitivní. Vztahy mezi obyvateli euroregionů tedy považují za slabší a chladnější. U starostů ve skupinách 1 a 4 nelze jednoznačně potvrdit statisticky významný vztah, nacházejí se přibližně uprostřed. Do značné míry lze tedy říci, že kladný postoj starostů k hranici a přeshraniční spolupráci, bohaté zkušenosti s ní a časté kontakty s lidmi z druhé strany hranice mají úzkou pozitivní souvislost s vnímáním vztahů mezi obyvateli euroregionů a naopak.

U proměnné *postoj k historickým konfliktům a sporům mezi obyvateli* byly v rámci analýzy kontingenční tabulky kategorie opět agregovány, a to do dvou kategorií, „nekritický postoj“ a „kritický postoj“ k minulosti. Také zde existují mezi jednotlivými skupinami starostů v rámci euroregionů statisticky významné rozdíly v postojích k historickým konfliktům a sporům, což dokládá hodnota testového

kritéria Pearsonova chí-kvadrát testu (8,998) a signifikance (0,029)¹⁹. Cramérovo V poukazuje na středně silný vztah (0,361). Starostové v klastru 3 mnohem častěji zaujímají kritický postoj k historickým konfliktům, jsou tedy spíše zastánci kritického zhodnocení minulosti, které může v důsledku vést ke korektnějšímu formování vzájemných vztahů. Opět lze tedy do jisté míry konstatovat, že starostové s kladným postojem k hranici a přeshraniční spolupráci, s bohatými zkušenostmi s ní a častými kontakty s lidmi z druhé strany hranice zaujímají spíše kritický postoj k historickým konfliktům a sporům mezi obyvateli a naopak.

7. Závěr

V předkládaném textu byly představeny postoje starostů a starostek euroregionů Nisa a Šumava k přeshraniční spolupráci, na které bylo nahlíženo optikou teoretického konceptu aktivní hranice. Jeho závěry přináší řadu překvapivých a podnětných poznatků, které se týkají vztahů mezi vnímáním hranice a přeshraniční spolupráce, aktivním zapojováním se do přeshraničních aktivit a hlubšími proměnami příhraničí z hlediska přeshraniční komunikace, integrace a evropeizace.

S využitím metod popisné statistiky a shlukové analýzy dat z námi realizovaného dotazníkového šetření bylo zaprvé zjištěno, že se oslovení aktéři zdají být poměrně pozitivní ohledně vnímání hranice, přeshraniční spolupráce a jejího prospěchu, zapojení do schengenského prostoru nebo z hlediska vývoje přeshraniční spolupráce do budoucna.²⁰ Analýzy kontingenčních tabulek odhalily zajímavé rozdíly zejména mezi starosty různých států. Ve srovnání s rakouskými a německými protějšky byli čeští starostové poněkud pesimističtější co se týče budoucího vývoje přeshraniční spolupráce, deklarovali slabší pocit přináležitosti k EU a vnímali přeshraniční spolupráci jako méně prospěšnou pro jejich obce. Němečtí starostové pak vykazovali vyšší aktivitu svých obcí v přeshraniční spolupráci, čtenější konání akcí za účasti osob z druhé strany hranice a vnímali vztahy mezi obyvateli euroregionů o něco pozitivněji. Rakouští starostové pak cítili nejsilnější přináležitost k EU, zaujímali kritičtější postoj k historickým konfliktům a křivdám a vyjadřovali největší spokojenost ze zapojení do schengenského prostoru.

¹⁹ Statistické předpoklady pro kontingenční tabulky bohužel nejsou splněny, protože tři buňky (tj. 37,5 %) mají očekávaný počet menší než 5. Interpretovat budeme pouze buňky, u nichž jsou hodnoty vyšší než 5.

²⁰ Ačkoliv rozdělení případů podle socio-demografických charakteristik naznačuje, že získaná data jsou poměrně reprezentativní ve vztahu ke všem členským obcím euroregionů Nisa/Šumava a data byla (pro účely některých analýz) vážena, připouštíme, že mohlo dojít ke zkreslení vzorku ve smyslu větší ochoty vybraných aktérů odpovědět na otázky v dotazníku.

Za druhé, žádné významné rozdíly se neprokázaly mezi oběma euroregiony Nisa/Šumava. U některých sledovaných ukazatelů, jako např. pocit přináležitosti k EU, prospěch obce z přeshraniční spolupráce nebo předpokládaný vývoj do budoucna, jsou hodnoty mírně pozitivnější u euroregionu Šumava. Můžeme spekulovat o působení postkomunistického dědictví v oblastech spadajících do euroregionu Nisa, zatímco euroregion Šumava sousedí s rozvinutějšími oblastmi Bavorska, resp. Rakouska a také je, jak předběžně naznačují naše polostrukturované rozhovory s řadou dalších aktérů přeshraniční spolupráce, z bavorské či rakouské strany hranice robustněji institucionálně podporován.

Za třetí, pomocí shlukové analýzy se podařilo identifikovat čtyři odlišné skupiny starostů. Tyto „typy“ starostů byly odvozeny na základě jejich postojů k hranici a přeshraniční spolupráci a dále na základě intenzity jejich přeshraničních aktivit a zkušeností s přeshraniční spoluprací. Z těchto skupin jsou především dvě („aktivní optimisté“ a „pasivní pesimisté“) svým postojem k přeshraniční spolupráci navzájem velmi jasně oddělitelné. Za čtvrté, identifikované typy starostů úzce korelují s definovanými identitárními proměnnými. Potvrdil se tak předpoklad, že kladný postoj starostů k hranici a přeshraniční spolupráci, bohaté zkušenosti s ní a časté kontakty s partnery z druhé strany hranice mají úzkou pozitivní souvislost se sebeidentifikací starostů s EU, s jejich pozitivnějším hodnocením vztahů mezi obyvateli euroregionu a též s jejich otevřenějším postojem k historickým konfliktům a křivdám. Naopak starostové s více negativními postoji k přeshraniční spolupráci a více uzavření přeshraničním kontaktům zaujímají ve výše zmíněných jevech ve větší míře postoje spíše negativní, popř. méně jednoznačné.

Výsledky našeho empirického výzkumu potvrzují produktivitu uplatněného konceptu aktivní hranice, když indikují jak prvky utváření aktivní hranice a formování pozitivních identit, tak i případné reprodukování hranice pasivní a setrvávání v zažitých stereotypech jednání. Vzhledem k tomu, že nebyly zjištěny zásadní rozdíly mezi oběma euroregiony, ukazuje se, že pro další rozvoj přeshraniční spolupráce nejsou důležité pouze vnější podmiňující faktory jako např. model fungování hranice, ale zásadní roli zde hraje aktivita samotných lokálních aktérů, kteří představují klíčový endogenní zdroj determinující tento rozvoj. Stejně tak výzkum posiluje důkazní váhu přesvědčení, že právě instituce euroregionu představuje v příhraničních regionech významnou institucionální oporu rozvoje aktivní hranice jakožto formy evropeizace občanské veřejnosti. Prostupnost, produktivita i integrační kapacita aktivní hranice je dána ochotou i připraveností zmíněných aktérů na obou stranách hranice začlenit se do otevřeného prostoru komunikace i nezbytnými kulturními a institucionálními předpoklady. Porozumění těmto předpokladům představuje naléhavou výzvu jak pro empirický výzkum, tak pro další teoretické bádání zabývající se procesy evropeizace.

Literatura

- ALEXANDER, J. (2006): *The Civil Sphere*. University Press, Oxford NY.
- ANDERSON, J., O'DOWD, L., WILSON T. W. (2003): *New borders for a changing Europe: cross-border cooperation and governance*. Frank Cass Publishers, Portland.
- ASSMANNOVÁ, A. (2010): From collective violence to a common future: four models for dealing with a traumatic past. In: Gonçalves da Silva, H. (ed.): *Conflict, memory transfers and the reshaping of Europe*. Cambridge Scholars Publ., Newcastle upon Tyne, 8–23.
- BECK, U. (2006): *Cosmopolitan Vision*. Polity Press, Cambridge.
- BORLAND, J., DAY, G., SOWA K. Z. (2002): Political borders and cross-border identities at the boundaries of Europe. *Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów*.
- BRANDA, P. (2009): Euroregiony v České republice. Komparativní analýzy. *Současná Evropa*, 14, 1, 71–101.
- BUFON, M., MINGHI, J., PAASI, A., eds. (2014): *The New European Frontiers: Social and Spatial (Re)Integration Issues in Multicultural and Borders Regions*. Cambridge Scholar Publishing, Newcastle.
- ČERMÁK, D., MIKEŠOVÁ, R. (2018): Starostové, starostky a jejich priority. *Sociologický časopis*, 54, 4, 561–591.
- DELANTY, G. (2011): Cultural diversity, democracy and the prospect of cosmopolitanism: a theory of cultural encounters. *The British Journal of Sociology*, 62, 4, 633–656.
- DOKOUPIL, J. (2004): Typologie českého pohraničí. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol.: *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?* Academia, Praha, 137–148.
- DOKOUPIL, J., KOPP, J. a kol. (2011): Vliv hranice na přírodní a socioekonomické prostředí česko-bavorského pohraničí. *Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň*.
- DOKOUPIL, J., MATUŠKOVÁ, A., ROUSOVÁ, M., PREIS, J., KAŇKA, L. (2012): *Euroregion Šumava*. Aleš Čeněk, Plzeň.
- EISENSTADT, N.S., GIESEN, B. (2003): Konstrukce kolektivní identity. In: Hroch, M. (ed.): *Pohledy na národ a nacionalismus*. Sociologické nakladatelství, Praha, 261–374.
- ERIKSON, E. (1974): *Dimensions of a New Identity*. Norton, New York.
- FRASER, N. (2013): *Transnationalizing the Public Sphere*. Polity Press, Cambridge.
- GIDDENS, A. (1998): *Důsledky modernity*. Sociologické nakladatelství, Praha.
- HABERMAS, J. (2011): *Zur Verfassung Europas*. Eis Essay. Suhrkamp Verlag, Berlin.
- HAVLÍČEK, T., JEŘÁBEK, M., DOKOUPIL, J. a kol. (2018): *Borders in Central Europe after Schengen Agreement*. Springer Verlag, Cham.
- HOOVER, K. (1997): *The Power of Identity. Politics in a New Key*. Chatham, New Persey.
- HOUŽVIČKA, V., NOVOTNÝ L., eds. (2007): *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí. Sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*. Sociologický ústav AV ČR, Ústí nad Labem.
- CHILLA, T., FRÁNĚ, L., SIELKER, F., WEBER, J. (2018): Grenzüberschreitende Regionalentwicklung an der bayerisch-tschechischen Grenze – die Suche nach den ‚richtigen‘ Kooperationsformen. In: Chilla, T., Sielker, F. (eds.): *Grenzüberschreitende Entwicklung Bayerns. Dynamik in der Kooperation – Potenziale der Verflechtung*. ARL, Hannover, 72–89.
- CHROMÝ, P., SKÁLA, J. (2010): Kulturněgeografické aspekty rozvoje příhraničních periferií: analýza vybraných složek územní identity obyvatelstva Sušicka. *Geografie*, 115, 2, 223–246.
- JANČÁK, V., CHROMÝ, P., MARADA, M., HAVLÍČEK, T., VONDRÁČKOVÁ, P. (2010): Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí: analýza vybraných složek sociálního kapitálu v typově odlišných periferiích Česka. *Geografie*, 115, 2, 207–222.

- JEŘÁBEK, M., ed. (2001): *Reflexe regionálního rozvoje pohraničí ČR*. Sociologický ústav AV ČR, Praha.
- JEŘÁBEK, M., DOKOUPIL, J., HAVLÍČEK, T. a kol. (2004): *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?* Academia, Praha.
- KOOPMANS, R. (2007): Who inhabits the European public sphere? Winners and Losers, Supporters and Opponents in Europeanised Political Debate. *European Journal of Political Research*, 46, 2, 186–210.
- MAREŠ, P., RABUŠIC, L., SOUKUP, P. (2015): *Analýza sociálněvědních dat (nejen) v SPSS*. Masarykova univerzita, Brno.
- MEDEIROS, E. (2011): (Re)defining the Euroregion Concept. *European Planning Studies*, 19, 1, 141–158.
- MÜLLER, K. B. (2003): Koncept občanské společnosti: pokus o komplementární přístup. *Tocquevillovské dědictví a giddensovská perspektiva*. Sociologický časopis, 39, 5, 607–624.
- MÜLLER, K. B. (2006): The Civil Society-State Relationship in Contemporary Discourse: A Complementary Account from Giddens' Perspective. *The British Journal of Politics and International Relations*, 8, 2, 311–330.
- MÜLLER, K. B. (2014): Aktivní hranice a evropeizace veřejné sféry. Jak „stejný“ může být i „jiný“ a naopak. *Sociológia*, 46, 4, 412–433.
- MÜLLER, K. B. (2018): Active Borders and Transnationalization of the Public Sphere in Europe: Examining Territorial and Symbolic Borders as a Source of Democratic Integration, Positive Identity, and Civic Learning. *Alternatives*, 43, 3, 119–136.
- NOVOTNÝ, L. (2009): *Názory a postoje české populace na přeshraniční spolupráci*. Naše společnost, 1, 27–32.
- OFFE, C., PREUSS, U. (1991): Democratic institutions and moral resources. In: Held, D. (ed.): *Political Theory Today*. Polity Press, Cambridge, 143–171.
- O'MAHONY, P. (2013): *The Contemporary Theory of the Public Sphere*. Peter Lang, Oxford.
- PERKMANN, M. (2003): Cross-Border Regions in Europe: Significance and Drivers of Regional Cross-Border Cooperation. *European Urban and Regional studies*, 10, 153–171.
- RICÉUR, P. (2000): *La memoria, la Historia, el Olvido*. Fondos de Cultura Economica, Buenos Aires.
- RISSE, T. (2010): *A Community of Europeans? Transnational Identities and Public Spheres*. Cornell University Press, Ithaca/London.
- ROSE, R., MISHLER, W. (2010): Political Trust and Distrust in Post-Authoritarian Context. *Studies in Public Policy* 474. University of Aberdeen, CSPP.
- ŘEZANKOVÁ, H. (2007): *Analýza dat z dotazníkových šetření*. Professional Publishing, Praha.
- SHILS, E. (1975): *Center and Periphery. Essays in Macro-Sociology*. Chicago University Press, Chicago.
- STEVENSON, N. (2003): Cultural Citizenship in the 'Cultural' Society: A Cosmopolitan Approach. *Citizenship Studies*, 7, 3, 331–348.
- TOCQUEVILLE, A. de (1991): *Demokracie v Americe*. Lidové noviny, Praha.
- ZICH, F. (2003): *Regionální identita obyvatel v pohraničí*. Sociologický ústav AV ČR, Praha.
- ZICH, F. (2007): *Přeshraničí vlivy v českém pohraničí. Přeshraniční spolupráce v pohraničí jako evropeizace zdola?* Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem.

SUMMARY

Cross-border cooperation in the triangle Euroregions Nisa and Šumava from the perspective of mayors and mayoresses

In this research article, we focused on mayors' perception of border and cross-border cooperation in two triangular Euroregions, Neisse/Nisa/Nysa and Šumava / Bayerischer Wald-Unterer Inn / Mühlviertel. With the use of empirical material, which we obtained from 79 responses to our questionnaire, we applied the theoretical notion of active border. The main research questions were: How do local political elites perceive borders? How do they evaluate cross-border cooperation? How intensively do they take part in cross-border cooperation and to what extent do these factors contribute to the transformation (and Europeanisation) of their identities, their mutual inclusivity, and openness. Furthermore, we asked, whether it is possible to identify groups of mayors in our sample with regard to their attitudes to, and their experience with, cross-border cooperation. Moreover, we wanted to verify the hypothesis, that some close links exist between positive perception of borders and cross-border cooperation, or involvement in cross-border activities, on the one hand, and higher self-identification with the EU, or more open attitudes to people from behind the border, including reflexive dealing with the past, on the other. We arrived at the following conclusions.

First, addressed mayors seem to be quite positive with regard to the perception of borders, cross-border cooperation, and its benefits for their municipality's involvement in the Schengen Area or further development of cross-border cooperation. A set of crosstabulations reveal some interesting differences, especially between mayors of different nationalities. In comparison with Austrian and German mayors, Czech mayors seem to be, with regard to the future development of cross-border cooperation, more pessimistic, and they are less attached to the EU. They also perceive cross-border cooperation as less beneficial for their municipalities. On the other hand, German mayors declare higher activity of their municipalities in cross-border cooperation, higher frequency of cross-border cooperation events in their municipalities, and more often perceive the relationships among the people of their Euroregion as "coexistence and neighborhood". Austrian mayors seem to feel more attached to the EU, assume a more critical stance to historical conflicts and disputes, are more enthusiastic about the involvement in Schengen Area, and more often perceive the relationships among the inhabitants of these Euroregions as "cooperation and partnership".

Second, with regard to the differences between agents from Euroregion Nisa and from Euroregion Šumava, crosstabulations did not reveal a lot of statistically significant relationships with the investigated variables. Mayors from Euroregion Šumava seem to be more attached to the EU, more optimistic about the future of cross-border cooperation and perceive higher benefits of cross-border cooperation for their municipalities. This may be interpreted as a result of stronger influence of post-communist legacy in Euroregion Nisa compared with Šumava.

Third, using the cluster analysis we identified four clusters of mayors in our sample: "passive pessimists", "passive optimists", "active optimists" and "pragmatic pessimists". Two of the groups ("active optimist" and "passive pessimists") are clearly separable, while the other two may overlap with these groups. The clusters were derived from mayors' attitudes to the border and cross-border cooperation, intensity of their cross-border activities and communication, and their experience with cross-border cooperation. In this way we obtained relatively distinct groups of mayors according to their attitudes and the extent of their participation in cross-border activities.

Fourth, it was confirmed that “active optimists” tend to feel higher attachment to the EU. They also assume a more critical (reflexive) approach to historical conflicts and disputes and perceive the relationships among inhabitants of the Euroregions as being closer and more positive. The “passive optimists” are typical not only by their lower attachment to the EU, but also by the perception of the relationships among inhabitants of the Euroregions as weaker and more negative. Lower feelings of attachment to the EU can be also identified in the case of “passive pessimists”.

- Fig. 1 Reflexive relationships of borders, collective identities, dynamics of social inclusion/exclusion and knowledge. Upper box: Border: A. Active, B. Passive; right box: Code, A. Civil, B. Sacred; right bottom box: Social dynamics, A. Complementarity (inclusion), B. Discrimination (exclusion); left bottom box: Identity, A. Positive (gratification), B. Negative (frustration, uncertainty); left box: Knowledge, A. Public criticism, B. Stereotypes/Labelling.
- Fig. 2 Benefit of the municipality from cross-border cooperation and frequency of events. Benefit (left): in the legend from the top: left column: absolutely yes, rather yes, rather no, absolutely no. Frequency (right): yes, several times a year; yes, about once a year; yes, sporadically; no.
- Fig. 3 Expected development of cross-border cooperation in the near future. In the legend from the top: “it will further develop, because it is mutually beneficial”, “it will develop dynamically, if political support is provided”, “it will weaken, it has been rather temporary consequence of social-political changes and economic opportunities”, “it has already reached its maximum, it will remain at the current level”.
- Fig. 4 Involvement in Schengen Area. X axis – respondent’s country (from the left column to the right): Czechia, Germany, Austria. Y axis – percentage of individual responses within each country. In the legend from the top: You perceive involvement in Schengen Area as, “absolutely positive”, “rather positive”, “rather negative”, “absolutely negative”.
- Fig. 5 Feeling of attachment to the EU. X axis – respondent’s country (from the left column to the right): Czechia, Germany, Austria. Y axis – percentage of individual responses within each country. In the legend from the top: “very strong”, “rather strong”, “rather weak”, “very weak”.
- Fig. 6 Relationships among inhabitants of the Euroregion. X axis – respondent’s country (from the left column to the right): Czechia, Germany, Austria. Y axis – percentage of individual responses within each country. In the legend from the top: “unity and friendship”, “cooperation and partnership”, “coexistence and neighborhood”, “dispute and hostility”.

PODĚKOVÁNÍ / ACKNOWLEDGEMENT

Příspěvek byl zpracován s podporou grantového projektu GA ČR č. 17-03881S (Aktivní hranice jako zdroj evropeizace. Případová studie trojmezních regionů).

This work was supported by GA ČR, project No. 17-03881S (Active Border as a Source of the Europeanization. The Case of the Trilateral Euroregions).

ORCID

LUDEK FRÁNE

<https://orcid.org/0000-0001-6708-8199>

DANIEL KNÝ

<https://orcid.org/0000-0003-4496-5560>

KAREL B. MÜLLER

<https://orcid.org/0000-0003-0223-9050>

KAMIL FLEISSNER

<https://orcid.org/0000-0003-4878-3297>